

ZSIDÓ FERENC

Hídon

Király Lászlónak

Nem tudom, mi ütött belém, hogy csak úgy elindultam: megnézni a hidat, ami már nincs. Évek óta nem jártam arra, gondolatban sem. Igazság szerint kicsit úgy jöttem el abból a faluból, hogy nem fogok soha visszamenni. Lám, mégis. Hovatovább az az érzésem, csak azért hozunk döntéseket, hogy aztán legyen mit felülírni.

Szóval: szinte öntudatlanul ültem be az autóba, tekertem a kormányt. Kicsit szenvedtem magamban, mert az jólesik, aztán kiszámoltam, hogy körülbelül harminc éve nem álltam rajta. Gyönyörű, hagyományos építésű födeles híd volt, amilyenek már alig vannak, a falu egyik mellékutcájában állt, egy kis patak fölött, melyet a környékeliek a szőke jelzővel illettek. Az 1800-as évek második felében épült, olyan volt, mint egy jó nagy csűr, csak persze mindkét irányból nyitott. Volt még ezen a vidéken két hasonló: az ilyen kis falvaknak nem tellett külön kultúrotthonra, közösségi házra, ezért hát a hidat építették meg úgy, hogy alkalmas legyen bálok, falugyűlések, mindenfélék megtartására. Szolgált is becsülettel ezt a célt, bár amikor én gyerekként ott éltem, az 1980-as években, már nem báloztak, gyűlni se nagyon gyűltek. Mi, a falu hatnyolc kölyke viszont rendszeren kisajátítottuk, főhadiszállásként tekintettünk rá. Aztán vége lett ennek is.

Hallottam, hogy 2005-ben elvitte az árvíz, én akkor a világ másik felén éltem, de utolért a hír: az a nyeszlett kis patak házakat, autókat, embereket sodort magával. A hidat állítólag egyszerűen leemelte a pillérjeiről, táncoltatta egy darabig a habjain, aztán nekilódította a part menti fáknak, hogy széthulljon darabjaira. Állítólag pár évig semmilyen híd nem volt, az a néhány ember, aki a hídon túl lakott, a gázlón járt át, mígnem valami gazdag nyugati alapítvány megszánta az ittenieket, s pénzt küldött egy hasonló, hagyományos híd megépítésére. A pénz fele elveszett (mielőtt megérkezett), híd azonban így is lett.

Amikor megérkeztem, láttam, hogy igen: olyan, amilyen. Kicsit kisebb, kicsit keskenyebb, vékonyabb gerendákból van építve, de ott van, hídszerű, födele is van, tehát födeleshíd-szerű. A híradásokból úgy olvastam, a régi híd főgerendáját, amelyen az 1800-valahányas évszám áll (a pontos évre sajnos nem emlékszem), annak idején kimentették az árvízből, és mementóként beépítették ebbe az újba. Végigmustráltam, alája is bementem, de a szóban forgó gerendát nem leltem: ennyit a hírek hitelességéről (avagy a jó szándékok megvalósulásáról).

Szinte zavart, hogy nem érzek semmit. Vagyis csak egy kis csalódottságot. De semmi otthonosság, meghatottság, nem tolakodtak elő a gyermekkori emlékek. A patak is olyan más volt, olyan kicsi, olyan csöndes. És persze én is olyan más voltam.

Aztán résnyire összehúztam a szemem, s látni kezdtem a régit, úgy, ahogy egykor itt állt. Legelőször a bal oldali főoszlop rajzolódott ki előttem: egy hosszú hasadás volt rajta, roncsolódás, a fának egy része kiszakadt, hiányzott. Nagyanym szerint egy német páncélos ejtette azt a sebet rajta: 1944 szept-

temberében, az oroszok elől menekülve megpróbált áthajtani rajta, de túl keskeny volt a híd, a fordulóban megakadt a lánctalp, elakadt a tank, nagy gázt adott a vezető, egy hördüléssel kiszabadult a gép, leszakítva a gerenda egy darabját. Gyerekkorunkban sokszor megérintettük ezt a részt, ahol látszott a lánctalpak harapásnyoma, beleéltük magunkat a helyzetbe, éreztük a kipufogógáz szagát, a feszült sietséget. Nagymamám úgy magyarázta, pár órával korábban haladt át egy nagyobb német egység a főúton, mögöttük az utászaik felrobbantották a betonhidat, hogy lassítsák az utánuk özönlő oroszokat, de először ez a kis lemaradt német egység került kutyaszorítóba, egy darabig szentségeltek a felrobbantott hídnál, aztán felfedezték ezt a kis födelest. Állítólag miután az első tank megszorult, s alig tudta kiszabadítani magát, a többi végül a híd melletti gázlón hajtott át – nem volt túl mély a víz. Sokszor elképzeltük gyermekkorunkban ezeket a jeleneteket. Fantáziánk határtalannak bizonyult, valamiért nagyon izgattak ezek a háborús dolgok. Végeredményben innen eredt az a mániánk is, hogy puskákat készítsünk. Kreativitásunk nem ismert határt, néhány sikertelen próbálkozás után már egészen jó szöges puska tudtunk fabrikálni, ami igazából a parittyta továbbfejlesztett változata volt, kissé a nyílpuskaéhoz is hasonlított. Deszkából kivágtuk a puskaformát, aztán hatos vasból készítettünk egy rögzítő-, illetve elsütőszerkezetet, ami fixen tartotta a golyóként használt, hajlított végű stakatúrszegeket, és ami ravaszként meghúzva szabadjárára engedte a szeget, hogy az golyóként kilőhessen. A meghajtóerőt gumi szolgált, ami kétoldalt a puska végéhez volt rögzítve, majd kifeszítve a szeg végébe akasztva. Többnyire jól működött a szerkezet, a gumi erősségétől függően tizenöt-húsz méterre lehetett lőni vele. Az más kérdés, hogy apáink ideggörcsöt kaptak és rendszeresen patáliáztak velünk, amiért elhordtuk otthonról a stakatúrszeget.

Odaléptem az egyik lőrészhez, ami az oldalfaba volt vágva. Természetesen fénybeeresztő nyílások voltak azok, de mi gyermekként lőrészeknek mondtuk őket, három-három volt egyik-egyik oldalon, mindegyikünk elfoglalt egyet, és szemmel tartotta a terepet, hogy ha megjelenik az ellenség, tüzelni tudjon. A terep elsősorban a patak volt, így vízi ellenséget vártunk, csónakon, hajón vagy libáknak álcázottan. Igen, a patakban úszkáló libákat előszeretettel képzeltük ellenséges flottának. Ebből egyszer baj lett. A felnőtt libákban nem tudtunk kárt tenni, a gumi nem volt túl erős, a szegek sem voltak túl nagyok, egyszerűen lepattantak a libák erős külső tollairól, de egy alkalommal olyan szerencsétlenül találtam el egy pihés kispipét, hogy az egyet sipított, kettőt verdesett, s azzal már fordult is bele fejjel a vízbe, körötte pedig vérfolt kezdett gyűlni. Először megörültem, hogy jó!, működik, likvidáltam az ellenséget, de aztán eszembe jutott Juliska néni. Az övéi voltak a libák. Eddig se volt túl jó a viszonyunk, szerinte túl sokat döngettünk a hídon, időnként megmérgeződött, kijött, s elzavart. Mi eloldalogtunk, de aztán rövidesen vissza. Ezúttal jobbnak láttam nem megvárni az érkezését. Nyakamba kaptam a lábam, hazaszaladtam. Ott-hon eldugtam a puska, s rugdosni kezdtem a labdát, mintha mi sem történt volna, de nem voltam nyugodt. Megérzésem nem csalt: rövidesen megérkezett Juliska néni, feldúltan, kezében a döglött kispipével. Miből gondolta, hogy hozzánk kell jönnie, a fene se tudja! Szerencsére csak nagyapám volt otthon, ha a szüleimmel találkozik, még összevesznek, de nagyapám olyan volt, vele nem lehetett veszekedni, csak mosolygott a bajsza alatt, bólogatott, de kihozni a sodrából nem tudta senki. Pedig Juliska néni megtett mindent... Színpadiasan felemelte a pipét, aztán szenvelgő hangon megkérdezte nagyapámat, hogy ez

mi, te János?; alighanem pipe, válaszolta nagyapám egykedvűen. Ez?, csak volt pipe!, szólt vissza kelletlenül Juliska néni. Pipe az most is, na!, mondta kissé bizonytalanul, rövid hallgatás után nagyapám, közben lopva rám nézve; neked lehet, hogy az, de nekem nem!, emelte fel a hangját Juliska néni; valahogy csináljuk úgy, hogy legyen megint az, jegyezte meg óvatosan nagyapám; ki csinálja, ő?, mutatott rám Juliska néni. Én eddig a háttérben állva hallgattam beszélgetésüket, kezemben a labdával, és nagyon élveztem nagyapám sáfárkodását, de most, hogy rám terelődött a szó s a figyelem, egyszerre kényelmetlenül kezdtem érezni magam. De nagyapám nem hagyott pácban. Nem bánom, csinálja ő, az a gyermek dolga, hogy segítsen!, hagyta helyben a dolgot. Juliska néni csak a szemét forgatta, nem tudta, hogy találjon fogást nagyapámon. Úgy tűnt, bánja már, hogy nem egyből azzal kezdte, ami történt, hogy szerepelni akart, hogy – így visszagondolva rá, úgy vélem – meg akarta leckéztetni nagyapámat. Mert ő olyan volt, hogy ráfért volna, de olyan is volt, hogy nem lehetett. Gyere ide, te gyermek!, intett felém barátságosan nagyapám. Odaoldalogtam. Láttad-e te ezt a pipét korábban? Mielőtt bármit válaszolhattam volna, folytatta, az én hangomon: Hát nem most hozta Juliska néni?, hol láthattam volna? Az öregasszony majdnem szétrobbant a méregtől, de nagyapám csak mondta a magáét: hát az tudod-e, mennyit érhet egy ilyen pipe? Tanácstalanul néztem rá, mire megadta a választ: tíz tojást megér, nemde? Megér az húszat is!, szólt közbe Juliska néni, mert végre megértette, mire megy ki a játék, s nem volt szívbjajos. Igaza van, húszat is megér, mert milyen szép pipe, né!, helyeselt nagyapám ájtatosan. Szép volt!, kontrázott rá az öregasszony. Szép az most is, éppen húsz tojásnyira!, erősítette nagyapám, azzal befordult a kamrába, s már jött is ki a húsz tojással. Juliska néninek megenyhült a tekintete. Eredj, segíts hazavinni ezt a szép pipét!, fordult felém nagyapám, kajánul vigyorogva. Csak volt pipe!, szólt közbe megint az öregasszony. Miért? Volt pipe?, kérdezett vissza nagyapám pimaszul, mire Juliska néni ledobta a (volt) pipét a földre, s köszönés nélkül elviharzott. A tojásokat nem felejtette el magával vinni. A volt pipét mi nagyapámmal csendben eltemettük. A tojásokról ne szólj semmit anyádéknak, ennyit mondott még, és én végtelenül hálás voltam neki ezért, igazából mintha helyettem mondta volna.

Hogy hiányzik most a drága jó öreg! Mióta eltemettük! Ő azonban mégsem vált volt nagyapává...

Francba ezzel a nyavalygással, mi ütött belém?! Megráztam a fejem, tovább sétáltam a hídon. A régin kétoldalt padok voltak: a kosaras bálokba, táncos multságokba állítólag az idősebbek is eljöttek, de inkább a padokra lehúzódba nézték, milyen szilajul táncolnak a fiatalok. Amint említettem, gyermekkoromban már nem szerveztek bálakat a faluban, mi a padoknak más rendeltetést találtunk: ha már meguntuk a puskázást, elővettük nejlonkatonáinkat, felsorakoztattuk őket a padokon, kezdődhetett egy másfajta csatározás. Ha olykor eljárta közben egy-egy felnőtt a hídon, elnéző mosollyal nézte, milyen beleéléssel „harcolunk”.

És most? A nejlonkatonák eltűntek, de a harcok maradtak. Atyaégl!, már megint ez a szenvelgés! Úgy tűnik, mégsem volt olyan jó ötlet ide jönni.

A földről a mennyezet felé fordítottam tekintetemet, végigmustráltam a tetőgerendákat: az illesztések nájmódi szerint csavarokkal voltak összefogtatva, nem farkasfoggal vagy nűtféderrel, mint a régin. Gerlefészket nem láttam egyet se, mi van, gondoltam: nektek se tetszik? Ahogy így fölfelé bámultam, eszembe jutott, hogy a régin volt még egy „sérülés”, az egyik tetőgerendán egy

hosszanti roncsolódás: az 1980-as években itt is izgatott földgázkeresésbe és -kitermelésbe fogtak a kommunisták, és amikor szállították a fúrótorony elemeit a Kiáltó-domb oldalába, a gázló helyett a hídon próbált áthajtani a teherautó, de a rakomány magasabb volt, mint a híd befogadóképessége, megakadt a gerendában. Az állítólag reccsent-roppant, aztán engedett, a teherautó kiszakított belőle egy jó darabot, így menekült meg a szorításból. A történelem ismétli magát, gondolhatták a helyiek: egyszer a fasiszták a tankjukkal, aztán a kommunisták a fúrótoronyukkal... Ez az eset csak megerősítette őket abban a hitükben – gyerekként hallottam, amint egymás között fojtott hangon megbeszélik ezt –, hogy a kommunizmus is megint csak bajt hoz rájuk. Bennünket, gyermekeket a gázkitermelés egyébként sokáig izgalomban tartott, lestük, ahogy felállítják a tornyot, ahogy munkába áll a nagy monstrum. Többfelé végeztek próbafúrásokat, pár helyen találtak is gázt, ott aztán behelyezték a csöveket, rákötötték a rendszerre, nyomásmérő órát szereltek fel, s a munkaterületet vaskerítéssel vették körbe. Amikor elmentek, mi nekifogtunk szajrézni, egy csomó – számunkra – értékes cuccot szedtünk össze, hegesztőpálcától használt olajsűrűig (amiből gyújtóbombát gyártottunk), mindenféle csavarokig s más vasdarabokig. Szép kis készletünk gyűlt fel így, amit természetesen a bázisunkon, a híd melletti susnyásban raktároztunk el.

A régi híd egyik túlsó lábánál kis szemétkupac volt egykor, ide hordták a közelben lakók a lebomló, szerves hulladékaikat, már amit a háztáji állatoknak nem lehetett odaadni. Erjedés, rothadás után kiváló trágya keletkezett ebből, rendszerint innen szedtük ki a gilisztákat, ha horgászni akartunk. Ahogy átértem, megnyugodva állapítottam meg, hogy vannak még állandó dolgok az életben: a szemétkupac most is ott volt. Kedvem lett volna beletúrni, mint régen, csak úgy kézzel. Persze, horgászbótot nem hoztam (tényleg, miért is?), gilisztára nem volt hát szükségem. Inkább csak nosztalgiából, az ismerős szagokért...

Körülnéztem: igen, gyermekkorunkban itt helyezkedtek el az orosz erők. Hányszor, de hányszor lejátszottuk a mi német-orosz ütközetünket a híd két oldalán! Mert amit az öregektől hallottunk, kiszíneztük. Hatalmas csatát képzelünk el: a németek a híd egyik oldalán, megpróbálják megakadályozni az oroszokat a hídra való feljutásban, tankok, ágyúk, géppisztolyok, pusokák, volt ott minden. A csatározás változó szerencsével folyt, nem volt előre eldöntött forgatókönyv, olykor a németek kerekedtek felül, máskor az oroszok. Attól függött, épp hányan verődtek össze (nyáridőben mindig többen, mert jöttek haza vakációzni nagyszüleikhez a városi gyermekek), hogy ki melyik hadsereget kívánta erősíteni. Például a híd lábánál elakadt német tankból bőszen dobáltuk a kézigránátokat, de az oroszok is egyre jöttek, aknavetővel végül kilőtték a harcokcsit. Máskor egy másik német tank a gázlónál szembefordult az oroszokkal, és feltartóztatta őket, amíg megérkezett a légi támogatás. (Csatározásaink a valóságban elsősorban homokbomba-dobálásból álltak). A végén jöttek a jóérezű helyiek, és segítettek a sérülteken, ellátták sebeiket, szükség esetén hordágyon elszállították őket (a lányok kikövetelték maguknak, hogy őket is vegyük be a játékba, nagy kegyesen ezt a szerepet osztottuk nekik).

Ekkoriban egyszer megkérdeztem nagyapámat, mit tud az 1944 őszi történeletről. Mármint az itteni csatározásról. Nem volt itt nagy csatározás, fiam!, hűtött le nagyapám. Nem? De hát nagyanyám... Tudom, nagyanyád mondta, tehát nem asszonybeszéd, mosolygott nagyapám, hogy a német tank megszorult a hídnál, de lehet, hogy nem tank volt, hanem páncélozott csapatszállító

vagy önjáró löveg, az is lehet, hogy nem német volt, hanem magyar, de még az se kizárt, hogy orosz. Lehetséges, hogy meg se szorult. Hogyhogy meg se szorult?, berzenkedtem, hisz látszik a nyoma a híd lábán! Más egyébnek is lehet a nyoma az, vont a vállát nagyapám. Ki tudja?

Elszontyolodva hallgattam. Hogyhogy ki tudja? Hogyhogy nem volt rendes csata? Úgy gondoltam, a miénk egy rendes falu, amelynek dukál egy rendes csata. Szinte haragudtam nagyapámra: nem is volt itthon, tehát nem tudhatja pontosan, miért mond ilyeneket?! Mérsékelt lelkesedéssel kérdeztem meg, hogy hát ő ezalatt a fronton mit csinált? Hosszasan hallgatott (ami nem volt szokása), majd hümmentett, és csak annyit mondott, hogy egy darabig azt, amit parancsoltak, aztán azt, amit tiltottak. Ennél többet nem tudtam kiszedni belőle. Ha nagyanyámat kérdeztem, ő is csak legyintett, s elintézte a kérdést annyival, hogy hja, fáj a katona volt nagyapád, erősen fáj!

Még egyszer utoljára végignéztam a hídon. Már alkonyodott, nem volt szándékomban megvárni, hogy lemenjen a nap. Tényleg!, villant be, sötétben még sosem jártam itt. Azaz egyszer szinte. Egy téli estén, tejért indulva (hetente háromszor hoztam tejet a harmadik szomszédból, akiknek két tehénük volt), az a váratlan ötletem támadt, megnézhetném, milyen a bázisunk sötétben. Gyermeki léptékkal viszonylag messze volt a híd (mi kint laktunk a főút mellett, a falu felső felében), jó tíz percre, közvilágítás pedig nem volt, így egy kicsit cidriztem, de mentem, a tejesfazék fülét görcsösen szorítva. Ahogy közelebb értem a hídhöz, furcsa, ziháló lélegzés hangja ütötte meg a fületem, aztán két sziluettet fedeztem fel a homályban: egymásba voltak kapaszkodva, úgy tűnt, dulakodnak, aztán rájöttem, hogy az egyik nő, sejteni is véltem, hogy kicsoda, a férfit nem ismertem fel, ő háttal állt, a szuszogás egyre erősödött, morgások, nyögések vegyültek bele, aztán a nő elkezdett jajgatni, én pedig nagyon megijedtem, és elszaladtam. Nem tudtam, mit csinálhatott a férfi a nőnek, azt sem, hogy ha annak annyira fáj, miért hagyta. Zaklatottan, kisápadva értem haza, anyám aggódva kérdezte meg, tán megkergetett egy kóbor kutya, igent mondtam, hozzá bújtam és szorosan átöleltem, azt kívánva, hogy neki soha ne okozzon férfi ilyen fájdalmat, hogy jajgatnia kelljen. (Később, amikor megismertem aztán az efféle jajgatások okát, már azt is tudtam, hogy az embernek mindenféle fájdalomra van szüksége, hogy létezhesen).

Visszasétáltam a híd innenső oldalára. Alant a víz csendesen csordogált. Lenéztem még egyszer, arra gondolva, hogy jó lenne bedobálni, leengedni a vízben mindent. Mindent, ami bennem dübög. Háborúkat, mindent, mindent, ami eddig volt. Könnyűnek és szabadnak lenni.

Visszaültem az autómbe, megráztam a fejem, hogy tisztuljon: nem, én ezekkel együtt vagyok az, aki. És hosszas halogatás után végre azon leszek, hogy megtudjam, ki ez az aki.